

Spoleczne cechy środowiska rodzinnego nieletnich naruszających normy prawne

W referacie zaprezentowano problematykę dotyczącą wybranych cech środowiska rodzinnego osób naruszających prawo. Przeprowadzone badania empiryczne ukazują związek jaki zachodzi pomiędzy wiekiem inicjacji przestępczej a wybranymi cechami środowiska rodzinnego, takimi jak: struktura rodziny, liczba dzieci, sytuacja materialna oraz występowanie w niej zjawisk patologicznych.

Słowa kluczowe: rodzina, inicjacja przestępcza, struktura rodziny, liczba dzieci, sytuacja materialna, zjawiska patologiczne

Naruszanie prawa przez nieletnich jako problem społeczny. Zjawisko przestępczości traktowane jest od wielu lat w naszym kraju, jako jeden z najistotniejszych problemów społecznych. Specyficzną kategorię wśród sprawców czynów karalnych stanowią dzieci i młodzież. Mimo, że nieletni to jedynie od 10 do 15% wszystkich sprawców, popełniane przez nich czyny należy oceniać nie tylko ze względu na ich aktualną szkodliwość społeczną, lecz uwzględniać również konsekwencje, jakie spowodują one dla rozwoju i przyszłości młodego człowieka. Wczesna inicjacja przestępcza pociąga, bowiem za sobą skutki o charakterze psychologicznym, pedagogicznym i społecznym, przyczyniając się do dalszej kryminalizacji i patologizacji sprawcy. Wczesny konflikt z prawem powoduje zmiany w osobowości jednostki. Wraz z popełnieniem czynu karalnego przekroczone zostaje pewne tabu społeczne a tym samym osłabiony lęk przed czynem niezgodnym z powszechnie akceptowanym systemem wartości. Bez względu na konsekwencje popełnionego czynu u sprawcy wzrasta poczucie przynależności do środowiska przestępczego a kariera przestępcza staje się realnym sposobem na życie. Popełnienie pierwszego czynu karalnego rozpoczyna proces stygmatyzacji jednostki przyczyniając się do jej stopniowej marginalizacji i społecznego wykluczenia. Wczesna inicjacja przestępcza wpływa, więc na dalsze postępy procesu demoralizacji, przyczynia się do pogłębienia niedostosowania społecznego i destruktywnej socjalizacji jednostki [4, s. 42 – 59].

Cel i problematyka badań. Rodzina, jako podstawowe środowisko wychowawcze odgrywa niewątpliwie podstawową rolę w kształtowaniu postaw społecznych jednostki, w tym także tych o charakterze patologicznym. Szczególny wpływ rodziny wynika z takich jej cech jak: ciągłość i długotrwałość wpływu, bliskie więzi emocjonalne łączące jej członków, zaspokajanie podstawowych potrzeb. W rodzinie funkcjonuje tzw. prawo pierwszych połączeń, polegające na szczególnym utrwalaniu prezentowanych w niej wzorców, które jako pierwsze poznane przez jednostkę traktowane są jako modelowe i przenoszone na inne sytuacje społeczne [2, s.84]. Zaburzenia w funkcjonowaniu rodziny zajmują, więc znaczącą rolę w etiologii niedostosowania społecznego i traktowane są jako jeden z podstawowych czynników przyczyniających się do patologizacji jednostki.

W celu określenia wybranych cech środowiska rodzinnego związanych potencjalnie z inicjacją przestępczą, przeprowadzono badania retrospektywne na grupie 186 skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych w południowej Polsce. W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego i technikę ankietowania. Respondenci odpowiadali na pytania dotyczące ich sytuacji rodzinnej w przeszłości oraz pierwszego czynu zabronionego przez prawo, jaki popełnili. W toku badań poszukiwano odpowiedzi na pytanie o związek jaki zachodzi pomiędzy wiekiem inicjacji przestępczej a wybranymi cechami środowiska rodzinnego, takimi jak: struktura rodziny, liczba dzieci, sytuacja materialna oraz występowanie w niej zjawisk patologicznych.

Uzyskane wyniki oraz wnioski z przeprowadzonych badań. Zaburzenia struktury rodziny jako czynnik zakłócający proces socjalizacji dziecka.

Jednym z częściej analizowanych problemów są zaburzenia w strukturze rodziny oraz ich wpływ na zakłócenie procesu socjalizacji dzieci. Struktura jako układ pozycji i ról społecznych,

opisywana bywa na dwóch płaszczyznach. Analizuje się, więc tzw. strukturę wewnętrzną, na którą składają się rzeczywiste relacje łączące członków rodziny i zajmowane przez nich pozycje w hierarchii tej małej grupy społecznej, oraz strukturę zewnętrzną, czyli skład osobowy rodziny. Zaburzenia struktury rodziny polegają w tym drugim przypadku na braku jednego z jej członków pełniących role rodzicielskie tj. ojca lub matki. Rodziny takie noszą nazwę niepełnych i w Polsce są to przeważnie rodziny samotnych matek wychowujących dzieci (znacznie rzadziej ojców). W przeprowadzonych badaniach uwzględniono takie właśnie rodziny niepełne oraz rodziny zrekonstruowane tj. te, w których opiekę nad dziećmi sprawowała jedna osoba, będąca rodzicem biologicznym oraz jej współmałżonek, pełniący rolę ojczyrna lub macochy. Związek pomiędzy strukturą rodziny a wiekiem inicjacji przestępczej, ukazuje tabela nr 1.

Tabela 1. Struktura rodziny a wiek inicjacji przestępczej.

Wiek inicjacji przestępczej	Struktura rodziny						Ogółem	
	Pełna		Niepełna		Zrekonstruowana		N	%
	N	%	N	%	N	%		
Poniżej 13	14	10,6	26	59,1	2	20	42	22,6
13-16	26	19,7	10	22,8	2	20	38	20,4
17-20	16	12,2	2	4,5	4	40	22	11,8
21-24	30	22,7	4	9,1	2	20	36	19,4
Ponad 24	46	34,8	2	4,5	0	0	48	25,8
Razem	132	100	44	100	10	100	186	100

$$(\chi^2 = 61,115 > \chi^2_{0,001; 8} = 26,125; H_1 \neq 0)$$

Jak wynika z zaprezentowanych danych w rodzinach pełnych - biologicznych wychowywała się znacząca większość respondentów, bo aż 70,9% (132 osoby). Pozostałe 29,1% (54 badanych) to osoby, wychowywane w rodzinach niepełnych (23,7%), lub zrekonstruowanych - 5,5%. Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić istnienie wyraźnej zależności pomiędzy zaburzeniami struktury rodziny a wczesnym wchodzeniem w konflikt z prawem. Wśród skazanych wychowujących się w rodzinach niepełnych aż 59,1% respondentów przyznało się do popełnienia pierwszego czynu karalnego jeszcze przed 13 rokiem życia, w rodzinach pełnych tylko 10,6%. Zjawisko to tłumaczone jest najczęściej dysfunkcyjnością rodziny, w której brak jednego z rodziców. Rodzina taka charakteryzuje się osłabioną kontrolą zewnętrzną, małą liczbą wzorców osobowych, częściej występują w niej problemy z zaspokajaniem potrzeb dziecka, zarówno tych podstawowych jak i psychospołecznych. W prezentowanej grupie badawczej przeważały rodziny rozbite, tj. takie, które stały się niepełne na skutek porzucenia matki i dzieci przez ojca lub rozvodu rodziców. W tej sytuacji destruktywny wpływ rodziny spowodowany był nie tylko faktem jej niekompletności, lecz także poprzedzającym rozstanie się rodziców konfliktem, w którym zawsze pośrednio uczestniczyły dzieci.

Wielu badaczy podkreśla, iż rozbitcie rodziny wywiera destrukcyjny wpływ na rozwój psychiczny dziecka, co prowadzi do zaburzonego funkcjonowania w różnych sferach życia [9, s. 101 - 123].

Pierwsze lata życia charakteryzują się kształtowaniem podstawowych cech osobowości, a

szczególnie ich komponentów emocjonalnych. Pierwsze doświadczenia emocjonalne dziecka powodują ukształtowanie trwałych reakcji nawykowych, trudnych do późniejszej modyfikacji. Konflikt między rodzicami, rozpad rodziny, a w konsekwencji brak ojca, znacznie komplikują wytworzenie prawidłowego kodu emocjonalnego u dziecka. Może się to później ujawnić w formie predyspozycji do nerwic, lęklności, nieumiejętności nawiązywania bliskich związków z innymi ludźmi [1]. W rodzinach o zaburzonej strukturze, w których więzi emocjonalne są rozluźnione, poziom przywiązania dziecka do rodziców ulega osłabieniu, dlatego też częściej niż w rodzinach pełnych, wchodzi ono w konflikt z obowiązującymi normami. Badania twórcy teorii społecznej kontroli, Hirschi'ego wykazały, iż typowe dla rodzin dysfunkcyjnych są sytuacje, w których matki na ogół nie wiedzą, gdzie przebywają ich dzieci, nie ma czasu na rozmowy o istotnych sprawach rodziny, nie wpaja się dzieciom zasad moralnego postępowania oraz zaburzony jest mechanizm kształtowania ideału ojca [7].

Bezpośredni wpływ rodziny niepełnej na dewiacyjne zachowanie jednostek dostrzegali również Reiss, podkreślając znaczenie jej funkcji kontrolnych. Zachowanie dewiacyjne - jego zdaniem - może być niezależnym skutkiem zarówno osłabienia któregośkolwiek elementu kontroli zewnętrznej (instytucjonalnej), jak i braku adekwatnej kontroli wewnętrznej (systemu zinternalizowanych norm i wartości). Rodzina zdekompletowana w istotny sposób zaburza funkcjonowanie mechanizmów kontroli. Zachowanie przestępcze może być skutkiem całkowitego braku kontroli zewnętrznej, pomimo adekwatnej kontroli wewnętrznej [6]. Dzieci wychowywane przez rozwiedzione matki - w świetle tej koncepcji - zachowują się dewiacyjnie nie tylko z tego powodu, że mają więcej swobody (są mniej kontrolowane), ale również, dlatego, że nie spostrzegają zagrożenia stosowania wobec nich sankcji jako czegoś realnego.

Analiza licznych badań, ukazujących społeczne uwarunkowania przestępczości, alkoholizmu czy niepowodzeń szkolnych uczniów dostarcza wielu przekonujących danych na temat negatywnych skutków wychowywania dzieci w rodzinach o niepełnej strukturze. Badania te wymagają jednak stałej aktualizacji, nie uwzględniono w nich faktu, iż rodziny niepełne posiadają różną genezę, co znacząco wpływa na ich funkcje wychowawcze. Można wśród nich wyróżnić: rodziny rozbite, rodziny niepełne na skutek śmierci jednego z rodziców, rodziny samotnych matek i rodziny matek samodzielnych. Znaczącą rolę odgrywają tu także cechy osobowościowe, stosunek do dziecka i pełnionych ról rodzicielskich oraz sytuacja społeczna rodzica samotnie wychowującego dziecko. Dlatego też błędem byłoby utożsamianie każdej rodziny niepełnej z patologiczną.

1. Liczba dzieci w rodzinie a wiek inicjacji przestępczej

O strukturze rodziny decyduje także liczba wychowujących się w niej dzieci. Tradycyjne poglądy na temat szczególnie niekorzystnej sytuacji wychowawczej jedynaków oraz przypisywanie im cech aspołecznych, wynikających z nadmiernej koncentracji rodziców na jedynym dziecku w rodzinie i braku możliwości uczenia się nawiązywania interakcji z innymi dziećmi, nie znajdują obecnie potwierdzenia [3, 466-467]. Sytuacja tych dzieci bywa niekiedy znacznie lepsza niż ich rówieśników posiadających rodzeństwo, gdyż unikają one przykrych doznań uczuciowych związanych z rywalizacją o względy rodziców, lepiej zaspokajane są ich potrzeby emocjonalne i poznawcze, łączy je także silniejsza więź z rodzicami.

Z kolei rodziny wielodzietne stwarzają lepsze warunki dla procesu socjalizacji i uczenia się pełnienia różnorodnych ról społecznych w grupie. W rodzinach takich obserwuje się jednak częściej zaburzenia więzi emocjonalnej oraz deprivację psychospołecznych a niekiedy i biologicznych potrzeb dzieci. Rodzice mogą mieć również większe trudności w nadzorowaniu dzieci, kierowaniu nimi i odpowiednim reagowaniu na ich destruktywne zachowania. Dzieci z rodzin wielodzietnych, zmuszone do wcześniejszej samodzielności i radzenia sobie z trudnościami częściej ulegają wpływowi grup destrukcyjnych, co skutkować może zachowaniami antyspołecznymi, patologicznymi a nawet naruszeniem prawa. Decydującą rolę odgrywa jednak emocjonalna więź z rodziną i przejawiane wobec dzieci postawy rodzicielskie. Dlatego też, bez względu na liczbę dzieci rodzina może prawidłowo lub destruktywnie wypełniać swoje funkcje wychowawcze i socjalizujące. Analizując liczbę dzieci w rodzinach skazanych, porównano dane dotyczące liczby dzieci i wieku inicjacji przestępczej. Wyniki badań

dotyczące tego zagadnienia przedstawiono w tabeli nr 2.

Tabela 2. Liczba dzieci a wiek inicjacji przestępczej

Wiek inicjacji przestępczej	Liczba dzieci w rodzinie									
	Jedno		2-3		4-5		Powyżej 5		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Poniżej 13	0	0	7	9,6	29	39,7	6	30	42	22,6
13-16	6	30	12	16,4	14	19,2	6	30	38	20,4
17-20	8	40	6	8,2	6	8,3	2	10	22	11,8
21-24	0	0	24	32,9	8	10,9	4	20	36	19,4
Ponad 24	6	30	24	32,9	16	21,9	2	10	48	25,8
Razem	20	100	73	100	73	100	20	100	186	100

$$(\chi^2 = 56,42 > \chi^2_{0,001; 12} = 32,909; H_1 \neq 0)$$

Wśród badanych dominowały osoby wywodzące się z rodzin średniej wielkości, posiadających 2-3 oraz 4-5 dzieci (po 39,2%). Jedyńcy oraz osoby z rodzin o bardzo dużej liczbie dzieci (pow. pięciorga) stanowiły po 10,8% ogółu respondentów. Jak wskazują uzyskane dane najwcześniej, bo przez 13 rokiem życia, w konflikt z prawem weszły osoby wychowujące się w dość licznych rodzinach, posiadających 4-5 dzieci (39,7%) lub więcej (30%), najrzadziej zaś jedynacy. Przed 17 rokiem życia, pierwszy czyn karalny popełniło 30% jedynaków, 26% osób z rodzin, w których wychowywało się 2 – 3 dzieci, 58,9% skazanych z rodzin posiadających 4 -5 dzieci oraz 60% osób z rodzin wielodzietnych (pow.5 dzieci). Wyniki te mogą sugerować, iż optymalnym środowiskiem wychowawczym jest rodzina posiadająca 2 – 3 dzieci. W przypadku jedynaków, jak podkreśla się w badaniach prowadzonych na ten temat, silna więź emocjonalna z rodziną i przewaga kontaktów z dorosłymi wpływa na lepszy rozwój dziecka, lecz tylko we wczesnych okresach jego życia. Później różnice pomiędzy jedynakami i ich rówieśnikami z rodzin o większej liczbie dzieci wyrównują się [5;8]. Przeprowadzone badania potwierdzają tę tezę.

3. Sytuacja materialna rodziny a wiek inicjacji przestępczej

Sytuacja materialna może okazywać bezpośredni i pośredni wpływ na warunki wychowawcze w rodzinie. Rodziny żyjące w niedostatku mogą mieć problemy z zaspokojeniem potrzeb dzieci, co bezpośrednio wpływa na realizowane przez nie zadania opiekuńczo – wychowawcze. Chęć zdobycia środków potrzebnych do zaspokojenia własnych potrzeb może motywować nieletniego do działania niezgodnego z prawem. Ponadto trudne warunki materialne są przyczyną stresów i problemów w rodzinie, co pośrednio wpływa na atmosferę życia, postawy współmałżonków wobec siebie, konflikty i przejawy patologii, rzutując na relacje pomiędzy rodzicami i dziećmi. Można, więc stwierdzić, iż trudna sytuacja ekonomiczna rodziny może stać się jednym z czynników wpływających na wczesny konflikt nieletniego z prawem. W tabeli nr 3 przedstawiono zależności pomiędzy tymi zmiennymi.

Tabela 3. Sytuacja materialna a wiek inicjacji przestępczej

Wiek inicjacji przestępczej	Ogólna ocena sytuacji materialnej									
	Bardzo dobra		Przeciętna		Niekorzystna		Trudna		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Poniżej 13	1	4,5	15	25,9	20	25	6	23,1	42	22,6
13-16	2	9,1	14	24,1	17	21,3	5	19,2	38	20,4
17-20	7	31,8	2	3,4	3	3,7	10	38,5	22	11,8
21-24	6	27,3	12	20,7	14	17,5	4	15,4	36	19,4
Ponad 24	6	27,3	15	25,9	26	32,5	1	3,8	48	25,8
Razem	22	100	58	100	80	100	26	100	186	100

$$(\chi^2 = 43,78 > \chi^2_{0,001; 12} = 32,909; H_1 \neq 0)$$

Jak wynika z zaprezentowanych danych sytuacja ekonomiczna rodziny może mieć związek z naruszaniem prawa przez nieletnich, aczkolwiek zależności te nie mają charakteru

liniowego. Skazani wychowujący się w rodzinach o wysokim statusie ekonomicznym, rzadko dopuszczali się naruszenia prawa przed ukończeniem 16 lat. Jedynie 4,5% osób z tej kategorii weszło w konflikt z prawem przed 13 rokiem życia, a 9,1% w wieku pomiędzy 13 a 16 lat (łącznie 3 osoby). W pozostałych kategoriach, mimo różnic ekonomicznych, nie zauważa się decydujących rozbieżności dotyczących wieku inicjacji przestępczej. Dlatego też, można stwierdzić, iż nie tyle obiektywna sytuacja ekonomiczna rodziny ma wpływ na popełnianie czynów zabronionych przez nieletnich, ile raczej subiektywnie odczuwany niedostatek materialny. Wysoki poziom aspiracji konsumpcyjnych powoduje, że nawet w rodzinach o przeciętnym statusie materialnym, presja ekonomiczna wywołuje u rodziców stres, depresję oraz konflikty małżeńskie a nieletni może odczuwać niedobór związany z brakiem luksusowych dóbr, których posiadanie staje się niekiedy istotną, lecz trudną do zaspokojenia potrzebą. Antyspołeczne zachowanie traktowane jest w tej sytuacji jako jedyna możliwość zrealizowania swoich aspiracji ekonomicznych.

Szczególną rolę w etiologii przestępczości przypisuje się występowaniu w rodzinie zjawisk patologicznych. Wpływ rodziny patologicznej na zaburzenia rozwoju moralnego i społecznego dzieci można rozpatrywać w kilku aspektach.

1. Realizując swoje funkcje socjalizujące i wychowawcze rodzice prezentują dzieciom konkretne wzory zachowania, które internalizowane są w procesie modelowania. Patologiczne zachowanie rodziców są więc powielane przez dzieci na drodze społecznego uczenia się.
2. Rodzina patologiczna nie zaspokaja na ogół potrzeb psychospołecznych dziecka. Stosowane przez rodziców nieadekwatne metody wychowawcze, niekonsekwentny lub niejednolity styl wychowania, ambiwalentne relacje emocjonalne powodują zaburzenia rozwojowe u dzieci, których symptomem mogą stać się zachowania antyspołeczne.
3. Dzieci z rodzin patologicznych poddawane bywają procesowi stygmatyzacji społecznej, co prowadzi do ich marginalizacji, alienacji i wchodzenia w role społecznie destruktywne.

Dlatego też, w badaniach podjęto próbę ukazania związku pomiędzy występowaniem zjawisk patologicznych w rodzinie a wiekiem inicjacji przestępczej skazanych. Dane na ten temat ukazuje tabela nr 4.

Tabela 4. Zjawiska patologiczne w rodzinie a wiek inicjacji przestępczej.

Wiek inicjacji przestępczej	Zjawiska patologii społecznej w rodzinie				Ogółem	
	Nie stwierdzono		Występowały		N	%
	N	%	N	%		
Poniżej 13	10	11,5	32	32,3	42	22,6
13-16	12	13,8	26	26,3	38	20,4
17-20	4	4,6	18	18,2	22	11,8
21-24	32	36,8	4	4,0	36	19,4
Ponad 24	29	33,3	19	19,2	48	25,8
Razem	87	100	99	100	186	100

$$(\chi^2 = 48,88 > \chi^2_{0,001; 4} = 18,465; H_1 \neq 0)$$

Jak widać, zjawiska patologiczne występowały w 53,2% rodzin skazanych (tj.99 osób), można więc stwierdzić, iż były one znacznie bardziej powszechne niż ma to miejsce przeciętnie. Respondenci wychowywali się najczęściej w rodzinach z problemem alkoholowym (58 osób – 58,6% wszystkich rodzin patologicznych) oraz w takich, gdzie przynajmniej jedna osoba spośród najbliższych odbywała karę pozbawienia wolności, w związku z popełnionym przestępstwem (39 osób, tj. 39,4% rodzin patologicznych). Inne zjawiska patologiczne np. narkomania i prostytutka występowały jedynie w 2% rodzin (po jednej osobie). Skazani wywodzący się z rodzin patologicznych znacznie wcześniej rozpoczynali swoją „karierę” przestępczą. Blisko 60% (58,6%) z nich, swój pierwszy czyn karalny popełniło przed 17 rokiem życia a 32,3% weszło w konflikt z prawem jeszcze przed 13 rokiem życia. Odsetki te są znacznie wyższe niż w przypadku osób, które wychowywały się w rodzinach niewykazujących wyraźnych cech

patologii (poniżej 13 lat 11,5%, w wieku 13-16 - 13,8%). Badania potwierdziły więc tezę o istnieniu znaczącego związku pomiędzy patologicznym zachowaniem rodziców a rozwojem u dziecka tendencji kryminalnych.

Przeprowadzone badania potwierdzają ogólnie znane prawidłowości, dotyczące czynników sprzyjających społecznemu wykołajeniu się nieletnich i popełnianiu przez nich czynów karalnych. Pozwalają one na wyodrębnienie grupy zwiększonego ryzyka, która powinna zostać objęta szeroko zakrojonymi działaniami profilaktycznymi. Należą do niej dzieci i młodzież wychowujące się w niekorzystnych warunkach środowiskowych, a więc w rodzinach rozbitych, patologicznych, wielodzietnych, znajdujących się w niekorzystnej sytuacji materialnej. Takie cechy środowiska rodzinnego zaburzają proces prawidłowej socjalizacji, nie sprzyjają prawidłowej internalizacji norm społecznych i mogą przyczyniać się do patologizacji nieletniego, której najbardziej skrajnym przejawem jest inicjacja przestępstwa.

Literatura:

1. Kaja B., Rozwód w rodzinie a osobowość dziecka, Bydgoszcz 1992.
2. Pospiszył K., Żabczyńska E., Psychologia dziecka niedostosowanego społecznie, Warszawa 1985.
3. Przetacznikowa M., Włodarski Z., Psychologia wychowawcza, Warszawa 1986.
4. Pstrąg D., Inicjacja przestępstwa skazanych a wybrane cechy środowiska rodzinnego i szkolnego (w:) Psychospołeczne uwarunkowania i mechanizmy kryminogenezy a zachowania paraprzestępcze i przestępcze, pod red. J.M. Stanika, Wyd. WSP TWP w Warszawie, Warszawa 2007.
5. Rembowski J., Jedynactwo dzieci w domu i w szkole, Warszawa 1975.
6. Siemaszko A., Granice tolerancji. O teoriach zachowań dewiacyjnych. Warszawa 1993.
7. Urban B., Zachowania dewiacyjne młodzieży, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Pedagogiczne 23, Kraków 1995.
8. Zborowski J., Uczeń – jedynak, Warszawa 1975.
9. Zinkiewicz B., Niepowodzenia szkolne i zaburzenia w rozwoju społecznym uczniów w młodszym wieku szkolnym wywodzących się z rodzin niepełnych, (w:) Problemy współczesnej patologii społecznej, pod red. B. Urbana, Kraków 1998.

Дорота Пстронг. Общественные свойства семейной среды несовершеннолетних правонарушителей. В статье указана проблема отклонений в семейной среде несовершеннолетних правонарушителей. Проведены автором эмпирические исследования показали существование связи между возрастом преступной инициации и избранными свойствами семейной среды, такими как: структура семьи, количество детей, финансовое положение а также явления общественной патологии. Их результаты дают возможность определить группу повышенного риска которая требует особых профилактических воздействий. Её составляют дети и подростки воспитываемые в неблагоприятных социальных обстоятельствах, в неполных, патологических, многодетных и экономически необеспеченных семьях. Эти свойства семейной среды не способствуют процессом правильной социализации и интернализации социальных норм. Они приводят к отклонениям в нравственном развитии молодого человека, которых крайним признаком является правонарушение.

Ключевые слова: Семья, преступная инициация, структура семьи, количество детей, финансовое положение, явления социальной патологии

Dorota Pstrąg. Social characteristics of the family environment of minors infringing the legal standards. In the report presents issues regarding selected characteristics of the family environment of delictual persons. Empirical studies reveal the relationship which occurs between age of initiation of criminal and selected characteristics of the family environment, such as family structure, number of children, the situation of the material and the existence of pathological phenomena in it. They allow you to isolate risk group, which should be covered by preventive actions. Belong to her children and young people growing up under adverse environmental conditions, and so in families broken, pathological, families with many children, the disadvantaged. Such characteristics of a family environment are interfering with the normal process of socialization, not conducive to proper internalization of social norms and can contribute to the demoralization of juvenile whose a most extreme indication is the criminal initiation.

Key words: family, the criminal initiation, family structure, number of children, material situation, pathological phenomena.